

**ДВАМА ЗАБЕЛЕЖИТЕЛНИ ИТАЛИАНСКИ БЪЛГАРИСТИ – НАШИ
СЪВРЕМЕНИЦИ (Марио Капалдо, Джузепе Дел'Агата)**

Даринка КАРАДЖОВА

Рим

E-mail: karadjovadbg@abv.bg

TWO DISTINGUISHED ITALIAN SCHOLARS IN BULGARISTICS – OUR CONTEMPORARIES
(Mario Capaldo, Giuseppe Dell'Agata)
Darinka KARADZHOVA

Rome

E-mail: karadjovadbg@abv.bg

ABSTRACT: The research activities of two well-known Italian scholars in Slavistics and Bulgaristics, who have defined their field of scientific research since an early academic age, are briefly studied. Throughout their scientific studies, Mario Capaldo and Giuseppe Dell'Agata relied on the secure basis of the original texts from the archive and handwritten Slavonic collections, and as early as the beginning of their career they emerged as excellent linguists in the field of Paleoslavonic studies and Old-Bulgarian studies, gradually expanding their scientific themes. Mario Capaldo, with the method of textology and comparativism, deepened the studies of the medieval Slavonic world and the dynamics of his literary and cultural relations with the neighboring lands and cultures - Greek and Latin-German. He also achieved remarkable results in studying the works of the Old Bulgarian representatives of the Preslav Literary School of the IX-X century, discovering the Greek models of translated literature, brilliantly performed in this center. Giuseppe Dell'Agata subsequently manifested himself in the later period of the XVII-XIX centuries. In his works, he discussed the issue of the literary Bulgarian language in the perspective of the Balkan area, the peculiarities of the Church-Slavonic language, he also studied the Greek-Bulgarian parallels in the language of the damascenes, analyzed the works and sources of the brightest literary representatives of the early and mature Bulgarian Revival: Paisiy Hilendarski and Sofroniy Vrachanski. In the recent years, his translations into Italian of some of the most prominent contemporary Bulgarian fiction writers have helped a lot to popularize modern Bulgarian literature in Italy. With their overall scientific and teaching activities, the two Italian scholars in Slavistics and Bulgaristics have undoubtedly contributed to the development of Slavonic and Bulgarian studies not only in Italy, but also in an international context, as well as to the expansion of Italian-Bulgarian scientific and cultural relations.

KEYWORDS: Slavistics, Paleoslavistics, Bulgaristics in Italy, Italian-Bulgarian cultural relations.

Част от света и човешката същност, книгата и днес завладява и очарова като единствен по рода си културен продукт, притежаващ и душа според някои ценители. За професор Марио Капалдо книгата винаги е била образец на интелектуално и духовно съвършенство. Като естет, попълвайки непрекъснато прочутата си библиотека, той не се задоволява с фотокопия, а се старае да издири по възможност оригиналното издание. В наши дни много по-изкусително е, и то не само за повечето млади хора, интернет пространството, където обаче информацията не винаги е цялостна, а понякога с погрешни данни. Ето защо инертността или невъзможността да се ползва отблизо самата книга може по някой път да поднесе на изследователя не особено приятна изненада. Професор Капалдо има щастливата възможност да работи сред море от книги и да се радва на удобствата на своята огромна библиотека от над шейсет хиляди тома, подбрани в по-голямата си част от областта на славистиката – основно русистика и българистика. Макар че в сегашните времена на техническо разгръщане той непрекъснато използва интернет, често предпочита завладяващия допир на страниците, когато в публикации и стари текстове издира факти и неизвестни възможности за проучване на средновековния свят. Преди години семейството му премести жилището си далече от центъра на Рим в едно, датиращо от античността, градче, Монтебуоно, за да настани събираните с любов книги в просторна модерна библиотека. Тя и днес е отворена за италианските и чуждестранните слависти, включително и за редица наши учени и млади специализанти. Навремето за тази библиотека и за града Монтебуоно една наша телевизия направи впечатляващ документален филм.

С много ентузиазъм и енергия през годините професор Капалдо набавя за библиотеката си книги и липсваща периодика. През 2001 г. бях подслонена в семейството му, тъй като, пристигнала наскоро в Рим на лекторат, все още не успях да намеря квартира. Притесняваше ме, че ще трябва да се задържа, но се оказа, че за тях е съвсем естествено да те поканят. Една

италианска дипломантка, например е живяла почти половин година у тях, докато подготвяла труда си. По време на съвместни научни програми, за кратко или продължително, в семейството му често са настанявани, а и днес отсядат българи. По повод на тази необикновена библиотека ще споделя как през студения руски декември на споменатата година професор Капалдо замина за панаира на книгата в Москва и когато се завърна, обяви, че по влак пристигат осемстотин пакетирани книги. Тогава библиотеката му наброяваше трийсет хиляди тома и само след петнайсет години се оказа двойно нараснала. Това внушително число ми звучеше невероятно, но се убедих години по-късно, когато издирваше по книжарниците на София набеязана литература. Беше през 2016 г., по време на Юбилейната конференция за 100-годишнината на Пенчо Славейков, на която пристигна, придружвайки съпругата си професор Яня Йерков, също известен славист и българист. Предложих да изпратя в Рим по сигурен куриер закупените книги и когато ги подготвих и проверях, с изненада открих в списъка над хиляда заглавия.

Забележителното е, че колекционерската отдаденост на професор Капалдо и старателната грижа по подреждането на своя архив, на сигнирането и навременното библиографско описание на непрекъснато получаваните от различни краища на Европа и света книги, не обременява неговото усърдие на отговорен, всеотдаен и прецизен учен от висок мащаб.

Научната си ориентация Марио Капалдо оформя като студент по класическа и византийска филология в Милано и още в първите години на следването си се записва в курса по славянска филология на своя пръв професор по славистика Санте Грачоти, който по това време преподава в Миланския университет „Католика“, създавайки една от най-добрите славистични библиотеки в Италия. Между другото, *Università Cattolica del Sacro Cuore*, или по-кратко *Cattolica*, и сега е най-големият частен католически университет не само в Европа, но и в света. По време на своето следване Марио Капалдо посещава и курсове към университетите в Белград, Загреб, София, Прага, Братислава и Москва. В допълнение изучава още семитски и анадоолски езици, индо-иранска филология. В един разговор той сподели как е бил обучаван и от известния български езиковед и специалист по индоевропейско, славянско и общо езикознание – академик Владимир Георгиев: „В София пристигнах за първи път през септември 1965 г. на гости на българския колега (дн. професор) Светлозар Игов, с когото бяхме на Семинара по хърватски език и култура в Задар през лятото на същата година. Тогава отидох да посетя и големия езиковед академик Владимир Георгиев, който ме обикна и по-късно ме приемаше по два пъти седмично, месеци наред в кабинета си в Академията, за да ме запознае с хетите (и по-главно с анатолийските и палеобалканските езици), както и с етруските“. В резултат на тази разностранна подготовка Марио Капалдо защитава през 1971 г. дипломна работа по класическа филология на тема – „*Александрията*“ във византийско-славянската традиция, и това определя неговата бъдеща научна сфера на творчески дирения и изява – славистиката.

Срещата с професор Санте Грачоти се оказва решаваща, при това контактите им продължават и в Римския университет *La Sapienza*, където впоследствие професор Грачоти преподава, и под неговото ръководство *Департаментът за славянски изследвания* се превръща в единствения за Италия и Европа славистичен център, в който са представени всички славянски езици. Санте Грачоти и не по-малко известният славист и българист Рикардо Пикио са следовници на основателя на съвременната италианска славистика – Джовани Мавер, и на идеите му за континуум на славянския свят по отношение на език, култура и антропология и за сравнително изследване на славяно-европейските културни отношения. Марио Капалдо се прониква от идеите на Санте Грачоти за непрекъснатата културна взаимовръзка на Западна и Източна Европа и за културата на славянството като органична част от духовното наследство на европейската цивилизация, с подчертано внимание и на религиозния фактор в тези процеси. В своите научни изследвания впоследствие професор Капалдо успява да придвижи още по-напред концепцията за компаративския подход в славистичните проучвания.

Приучен да се опира на сигурни оригинални текстове от архивните и ръкописните колекции, той отрано избира да работи по въпросите на палеославистиката и палеолингвистиката в светлината на българо-сръбската и руската средновековна традиция с акцент върху текстологичния подход в изследванията. Марио Капалдо все повече разширява своята научна тематика и постига през годините забележителни резултати, издигащи равнището на италианската славистична наука за средновековната култура – постижения, ценени високо и в международен контекст. Разбира се, в това поле той не остава сам, следват го достойни

ученици и приемници. Един от тях е утвърденият италиански палеославист и българист – Кристиано Диди, който, като отговорен редактор на *Юбилейния сборник в чест на професор Капалдо*¹, е изразил в изчерпателен предговор към изданието своята висока оценка и признателност².

Трудно е да се обхване целият обширен кръг от проблеми, които професор Капалдо поставя и разглежда, още повече, че в своите проучвания той надхвърля лингвистичните рамки на палеославистиката и засяга повече области, и то не само на средновековната литература и култура. Водещи в изследванията му са критика на текста и екзегеза, т. е. тълкуване, извличане на посланията в старото славянско книжовно и литературно наследство – негов принципен метод за интерпретиране на важни културно-исторически и литературно-езикови процеси в сложните взаимоотношения на славянската традиция с гръко-византийския и латино-германския културен ареал. В ръкописните сбирки на библиотеките във Ватикана, Милано, Париж, Мадрид, Москва и др. той успява да открие нови гръко-византийски оригинали на редица преводни старобългарски произведения.

Ще отбележа обстойното му проучване на хомилиите на един от най-важните представители на Преславската книжовна школа от края на IX – началото на X век – Йоан Екзарх български³. Според оценката на специалистите това е най-пълното изследване досега, включващо задълбочен анализ на композиционния похват на проповедите, техните гръцки образци и майсторството на превода на старобългарския писател. Със същия научен подход анализира патеричните сборници – Ерусалимски⁴, Скитски⁵ и Египетски⁶. Тук ще добавя и сътрудничеството му с професор Йордан Заимов в софийското издание на известния *Супрасълски сборник* от X век.⁷ В него Марио Капалдо установява гръцките източници на празничните слова и житията, като същевременно с това допълва и коригира непълнотите и недовършеното в научните начинания, започнали още през XIX век от водещи западноевропейски учени. Уместно е да се спомене и подготвяното задълбочено критическо издание на „Житието на свети Константин-Кирил Философ“ в старата славянска ръкописна традиция, със серия предхождащи публикации на материали и изследвания⁸, един крупен дългогодишен проект, работен заедно с професор Кристиано Диди.

Редица проучвания в този аспект са посветени и на други агиографско-хомилетични сборници от стария период, например на сръбския панегирик от Милешево⁹, който, заедно със сръбския „Михановичев хомиляр“, по отделни текстове и като обща структура отвежда до най-старите славянски и старобългарски сборници, а още по-назад – до общ преславски архетип с устойчиво ядро от древните старобългарски преводи през IX–X век на византийски хомилетични творби и оригинални слова на св. Климент Охридски.

Паралелно с текстуалната критика, в трудовете на учения важно място заема компаративистиката. Към този подход в своите изследвания Марио Капалдо се доближава още с първите си публикации, например при разработването на *темата за южнославянския роман за Троя*¹⁰, за да реализира през последните години капиталното издание, посветено на литературното пространство в средновековния славянски свят и динамиката на неговите, в най-широк смисъл, културни връзки с близките земи и култури – гръцка и латино-германска¹¹. Той е отговорен съставител на този огромен научен продукт, отпечатан през 2006 г., и автор на студията за славяните през Античността и Ранното средновековие и контактите им с романо-

¹ ПОЛУΣΤΟΡ 2015.

² Diddi, 2015, p. 7–16.

³ Capaldo, 1980, p. 69–89.

⁴ Capaldo, 1981, p. 26–49.

⁵ Capaldo, 1977, s. 53–55.

⁶ Capaldo, 1975, p. 13–27.

⁷ Супрасълски сборник (1982–1983).

⁸ Capaldo, 2004, p. 49–66; 2005, p. 63–151; 2011, p. 301–316; 2013, p. 357–368.

⁹ Capaldo, 1989, p. 209–252.

¹⁰ Il romanzo di Troia 1973.

¹¹ Lo spazio letterario, 2006.

германския свят¹². Ще спомена и заслугата му, че за осъществяването на изданието успява да привлече и да организира и някои известни учени от международна величина.

Не е възможно да се спирам на всички, дори съществени, детайли към портрета на изтъкнатия италиански професор, опитах се да се съсредоточа само върху някои от научните му постижения, отнасящи се до палеославистиката и българистиката. Русистиката е също застъпена в широк тематичен диапазон в неговото научно поле, като се започне от последните му изследвания на древния епос от XII век със *Слово за полка на Игор*¹³ и се стигне до класиците на руската литература от XIX век, които през последните години стават предмет на неговите лекционни курсове с оригинални и силно завладяващи студентската аудитория тълкувания.

Непременно ще упомена приноса на Марио Капалдо в ръководенето на едни от най-добрите научни списания в историята на славистиката: *Полата книгописная*, *Europa Orientalis* и *Ricerche Slavistiche*. В първото списание, издавано в продължение на двайсет години още от края на 70-те години на миналия век, заедно с холандския учен Уйлям Федер, се поместват преписи на средновековни славянски ръкописи, съхранявани в европейските архиви и книгохранилища, с данни за тях и пояснителни коментари и публикации. За дългогодишната му библиографска дейност може отделно да се говори, но тук ще дам само пример с акуратната му работа по излизащата всяка година *Съвременна италианска библиография за Източна Европа (Bibliografia italiana corrente sull'Europa orientale)* в списание *Europa Orientalis*, основано от него, съвместно с Антонела Д'Амелия в Салерно, и излизащо повече от тридесет и пет години. Той е и главен редактор на споменатото списание за славистични изследвания *Ricerche Slavistiche*, чиято нова серия започва да издава през 2003 г., заедно със Санта Грачоти.

Освен със своите многобройни публикации, Марио Капалдо показва истинска преданост към науката и с това, че е отворен за колегите си и младите специалисти със своите споделени идеи, предложения и материали, със своята лична библиотека, както и с многобройните си участия в международни научни симпозиуми и конгреси, в национални и международни проекти и комисии, с рецензии и с научно ръководство на докторанти от Италия, Русия и България. Удостоен е с редица международни награди, в България е отличен с почетното звание *Доктор хонорис кауза* на три български университета – в София, в Благоевград и във Велико Търново, а в страната си е носител на високото академичното звание *Член-кореспондент* на Италианската академия на науките (*Accademia Nazionale dei Lincei*).

Трудно е да се обхване цялата научна дейност на професор Марио Капалдо и да се очертаят в пълнота големите му заслуги и позиции в областта на славистиката. За високата оценка на делото му свидетелстват вниманието, с което неизменно се посрещат неговите публикации и изказвания, и големият интерес, проявяван към него далече извън границите на Италия. Особено важно е да изтъкнем и това, че проблемите на палеославистиката и старобългаристиката и днес заемат широко място в неговата изследователска работа и в непрекъснатото поддържаните научни контакти с българските колеги, с младите специалисти и с нашите научни институции и университети.

***

Темата за България и нейното културно наследство присъства в повечето от книгите, студиите, статиите, интервютата и изказванията и на другия, не по-малко известен италиански славист и българист – професор Джузепе Дел'Агата. Някога, като млад сътрудник в Българската археографска комисия, имах възможността да го опозная от честите му посещения в Ръкописния отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Митодий“. Тогава още не знаех, че професор Дел'Агата е дълбоко свързан с нашата страна не само по причина на своята дългогодишна научна насоченост, но и поради българската обвързаност на съпругата му – изкуствовед, съпричастник и неуморен съратник. Още при първата среща с професор Дел'Агата се налага приятното усещане за непринудена личност, която сякаш си познавал от години. Неговото общуване, съпроводено с топлота и неподражаем хумор на великолепен български език с приятен мек акцент, те кара да го чувстваш близък и едва ли не сънародник.

¹² Capaldo, 2006, p. 799–832.

¹³ Capaldo, 2012, p. 345–353.

В България професор Дел'Агата има много приятели, близки познати и академични събеседници, но най-често обича да разказва за срещите си с академик Петър Динеков¹⁴ и с писателя Йордан Радичков, с когото го свързваше дългогодишно приятелство, и когото с възхищение превеждаше и неуморно популяризираше в Италия¹⁵. От друга страна, в спомените на Радичков за Дел'Агата, озаглавени „Нивата на нашето приятелство“, откриваме следното сърдечно признание: „На Динеков му допаднаше общителността на италианския професор и онази дружелюбност и мекота, които са характерни за хората от Средиземноморието. Докато тук, на Балканите, нас са ни насмиснали и брулили зли ветрове, то ветровете на Средиземноморието са минавали като милувка през тамошните земи. Професор Джузепе Дел'Агата бе един от помилваните от тези ветрове човек. Той бе лъчезарен, щедър и с широко сърце. Общуването с такъв тип хора е приятно и леко, те не те притесняват и не те натоварват с нищо излишно и неприятно. Тук без да искам ще направя едно сравнение с нас, българите. Ние имаме вид на хора, на които всичките гемии са потънали и страдат постоянно от зъбобол“. Това споделя Радичков в послесловието си към издадените на български език подобрени изследвания на професор Дел'Агата *Студии по българистика и славистика*¹⁶.

Джузепе Дел'Агата е роден в Рим, но и до днес е свързан с Пиза, където още като студент остава да живее и се обучава във Филологическия факултет и в същото време следва в престижната *Scuola Normale Superiore*, създадена през 1810 г. от Наполеон, като съответствие на прочутото Висше парижко училище *École Normale*. По време на обучението и научното си израстване той е в непосредствено общуване със своя учител, именития славист и българист – Рикардо Пикио, с когото го свързва половинвековна близост и на когото посвещава немалко спомени¹⁷. По време на своята двугодишна специализация в Карловия университет в Прага отново получава щастлива възможност – да е в продължителен контакт с известните чешки слависти и византолози Антонин Достал и Йозеф Курц.

Научните интереси на Джузепе Дел'Агата са отначало в сферата на бохемистиката, а впоследствие – на славянската палеолингвистика. Интересуват го още църковнославянския език и балканските измерения на въпроса за книжовния български език, изследва гръцко-българските паралели в езика на дамаскините, на възрожденската епоха и пр., отвеждайки ни в периода на ранното и зрялото Българско възраждане с едни от неговите най-ярки представители – св. Паисий Хилендарски и знаменитата му историографска творба *История славянобългарска*, анализирана в контекста на изворите ѝ (по-специално *Царството на Славяните* от Мавро Орбини), и Софроний Врачански с *Житие и страдания грешнаго Софрония*, което също разглежда с оглед на останалото му творчество, заедно с изворите, използвани от прочутия духовник, книжовник и поборник за освобождението на българския народ¹⁸.

Темата за Мавро Орбини присъстваше и в доклада на Джузепе Дел'Агата на Международната заключителна конференция на националния ни проект *Четвърт хилядолетие „История славянобългарска“* в Благоевградския университет (2012). В него той сравни руския превод на „Царството на славяните“ с италианския оригинал и обясни начините, по които текстовият материал е намален с над една трета. Според изследователя преводът на „Царството на славяните“ представлява неразделна част от един по-обширен издателски проект на Петър Велики. Той анализира езика на превода, който всъщност е руският език на тази епоха, и отхвърля разпространената теза, че това е език „хибрид“ – сръбско-руски-църковнославянски. Присъстващите бяха впечатлени от широтата на интересите и голямата научна осведоменост на професор Дел'Агата и по време на разискванията. Почти нямаше доклад, към който той да не покаже интерес, да допълни или да сподели по конкретен повод нещо полезно или любопитно от своята издирвателска работа. В тази връзка ще спомена и участието му в работата на редакционната колегия (в сътрудничество с Пенка Ватова и Надежда Драгова) и с уводна студия към изданието на споменатия кардинален труд „Царството на Славяните“ на Мавро Орбини¹⁹.

¹⁴ Дел'Агата, 2018, с. 25–26.

¹⁵ Дел'Агата, 1989, с. 80–81.

¹⁶ Дел'Агата, 1999.

¹⁷ Dell'Agata, 2012a, p. 203–212.

¹⁸ Дел'Агата, 1999, с. 39–85; 144–155; 177–187.

¹⁹ Дел'Агата, 2012, с. 17–24.

„С България в ума, с България в сърцето“ е най-подходящото заглавие, избрала за предговора си Дария Карапеткова, една от преводачките на втория сборник със статии на професор Дел'Агата – *Българистични изследвания. Италиано-български срещи*²⁰. В него, освен споменатите сюжети, застъпени и в предишния сборник, авторът се спира на редица други теми, проследява рецепцията на Пенчо Славейков²¹ и Гео Милев в Италия и съответно – в България на Габриеле Д'Анунцио и Филипо Томазо Маринети, подплатени със сериозна фактология и добре подбрани откъси от произведенията им. Впечатляват издирените извори за кореспонденцията между Луиджи Салвини и Фани Попова-Мутафова. Луиджи Салвини е известен италиански славист и българист, преводач на български автори и сътрудник на много български периодични издания, но за съжаление, умира сравнително млад през 50-те години на миналия век. Откриваме и двата особено ценни материала: „Сладкодумецът Йордан Радичков“ и „Моите срещи с Йордан Радичков“, написани с много обич и привързаност и с подробна документалност за многобройните срещи на Дел'Агата с големия ни български творец.

Не бих могла да изредя всички научни постижения и области на научно дирене на професор Джузепе Дел'Агата, спирам се главно на материалите с изследвания, теми и идеи, подбрани и преведени на български език в споменатите сборници, в наши научни списания и преса и отнасящи се до българската проблематика, както и на някои публикации в Италия и преведена българска литература на италиански език. Непременно ще спомена и две особено открояващи се обзорни студии във втория сборник. Едната, озаглавена „Гласове на опозицията и постоянство на идеалите в България от 1944 до 1989 г.“, завършва с обобщението, че политическият и културният живот в България през посочения период „не е бил единствено сив конформизъм и покорство на „стадо овце“²². Другата студия представлява критически преглед на преводите на български литературни произведения на италиански език. В това обширно изследване Дел'Агата определя изтъкнатия славист и българист, полиглот, преводач, журналист и изследовател Енрико Дамиани като патриарх на италианската българистика. По този повод ще споделя едно впечатление: пенсиониран италиански колега, който наскоро учеше български език в Рим с намерението временно да се засели в България и да преподава в нашите университети, беше открил за себе си удобството и лекотата на поднесения материал в учебника по български език на Енрико Дамиани, отпечатан в далечната 1942 г., и за нищо на света не искаше да го замени с по-съвременен.

В споменатия критически преглед на преводите на италиански език, за които Дел'Агата съобщава, че са около стотина, е отделено място и на известния преводач и популяризатор на българската литература и култура Леонардо Пампури, роден в италианско семейство в България и влюбен в българската литература. В края на март 2006 г. професор Дел'Агата като научен консултант, подобаващо, представи, заедно с българския режисьор и актьор Мони Овадия, високите качества на *билингвистична антология на българската поезия*. Подготвена е от Леонардо Пампури с негови собствени преводи и редакция на други преведени произведения на италиански език от епохата на Славейков, Ботев и Вазов до времето на Далчев и Валери Петров. Елегантно е озаглавена *Розови листчета, бодли от Балканите*²³. Деветдесет и двегодишният тогава Леонардо Пампури не можа да присъства, но тържеството беше многолюдно, посетено от италиански студенти, изучаващи български език, интелектуалци и широка публика, и премина блестящо с подкрепата на Римската община и Асоциация „България-Италия“.

През октомври на същата 2006 г. се състоя в Милано премиера на друга *антология, посветена на българския разказ*, наскоро последвана от представяне и в София, този път под редакцията на професор Дел'Агата. Подбраният от него забележителен брой от 55 произведения проследява развитието на българския разказ от Иван Вазов до Алек Попов и Георги Господинов²⁴.

Тук е мястото да изтъкна още една посока на неотслабващите и днес творчески търсения на Джузепе Дел'Агата. Става дума за съвременната българска литература и едни от нейните най-

²⁰ Дел'Агата, 2014.

²¹ Dell'Agata, 2012b, с. 112–122.

²² Дел'Агата, 2014, с. 191.

²³ Petali di rose, 2004.

²⁴ Antologia, 2006.

изявени през последните години представители – Алек Попов и Георги Господинов, които той нарича „диоскури на българската литература“. Дел’Агата участва като редактор и автор на послесловието в преведения на италиански език сборник с разкази на Алек Попов *Митология на прехода*²⁵, превежда и двете творби на Георги Господинов – *И други истории*²⁶ и *Физика на тъгата*²⁷, отпечатани в римското издателство *Voland* на Даниела ди Сора. Спомням си при една среща преди години с какво наслаждение говореше за работата си по приключване превода на романа *Физика на тъгата*, който всъщност е първият превод на чужд език на тази творба. Дел’Агата беше неуморен и направи много за популяризирането на Георги Господинов в Италия чрез множество представяния и срещи пред голяма публика в Пиза, Рим, Флоренция и други градове.

Във връзка с книгоиздаването на българска литература в Италия през годините на българския преход ще вметна накратко за работата на италианската славистка, русистка и българистка – Даниела ди Сора, която след края на лектората си в България през 90-те години на миналия век, се посвети на преподавателска, преводаческа и издателска дейност. Тя създаде в Рим издателска къща предимно за славянска литература *Voland* (1995), от която се появиха на италиански език най-много преведени български произведения на: Николай Райнов, Емилиян Станев, Йордан Радичков, Иван Кулеков, Алек Попов, Георги Господинов и др. Самата издателка, заедно с Ирина Стоилова, преведе и издаде *Естествен роман* на Георги Господинов²⁸.

Дългогодишен президент на Италианската славистична асоциация и представител на Италия в Международния комитет на славистите, Джузепе Дел’Агата през годините интензивно се трудеше за развитието на славистиката и българистиката в Италия и за италиано-българските научни и културни отношения. И днес често може да го срещнем на международен симпозиум или на някоя по-важна българска литературна инициатива, както и на организирани български културни събития в различни италиански градове, непрекъснато е канен да чете лекции в България, консултира, предлага най-безкористно академичната си помощ и, независимо от разстоянията, намира време бързо да откликне. Един от италианските му докторанти по Българско възраждане успешно следва неговия научен и преводачески път. Изисканият превод на италиански език на романа на Алек Попов *Мисия Лондон*, отпечатан в споменатото римско издателство, е резултат от педантичната работа и отлично познаване на българския език на доктор Роберто Адинолфи²⁹.

Накрая ще завърша с това, че срещите на българските учени и интелектуалци с двамата бележити италиански слависти и българисти, *Доктори хонорис кауза* на наши университети и носители на редица високи държавни отличия – Марио Капалдо и Джузепе Дел’Агата – са винаги чакани и ползотворни, публикациите им са все така ценни и провокиращи научния интерес, а прякото общуване с тях е заредено с неизменна интелектуална наслада и очарование.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- Дел’Агата, Дж. (1989) Йордан Радичков в Италия. // *Литературна Мисъл*, № 3, с. 49–51. (*Dell’Agata, G. Jordan Radichkov in Italy. // Literaturna missal*, № 3, s. 49–51.)
- Дел’Агата, Дж. (1999) Студии по българистика и славистика. Съставителство и превод – Анна Влаевска-Станчева. Предговор – Красимир Станчев. Послесловие – Йордан Радичков. София: ЛИК, 226 с. (*Studii po balgaristika I slavistika. Sastavitelstvo I prevod – Anna Vlaevska-Stancheva. Predgovor – Krasimir Stanchev. Posleslovie – Yordan Radichkov. Sofia: LIK, 226 s.*)

²⁵ Попов, 2010.

²⁶ Gospodinov, 2008.

²⁷ Gospodinov, 2013.

²⁸ Gospodinov, 2007.

²⁹ Попов, 2008.

- Дел'Агата, Дж. (2001)** Успехи на Радичков в Италия. – В: Et Cetera. Алманах за изкуство, Sofia: Фондация "Et Cetera", с. 80–81. (*Dell'Agata, G. Radichkov's successes in Italy.* – In: Et Cetera. Almanah za izkustvo, Sofia: Fondatsia "Et Cetera" s. 80–81.)
- Дел'Агата, Дж. (2012)** Паисий Хилендарски и руската версия на „Царството на Славяните“ от Мавро Орбини. – В: Царството на славяните. История от Дон Мавро Орбини от Рагуза, Абат от Млетския орден. София: Дамян Яков – ОКИ „Столична библиотека“, с. 17–24. (*Dell'Agata, G. Paisiy of Hilendar and the Russian version of the "Kingdom of the Slavs" by Mavro Orbini.* – In: Tsarstvoto na slavianite. Istorija ot don Mavro Orbini ot Raguz, Aba tot Mletskia orden. Sofia: Damjan Yakov – OKI "Stolichna biblioteka", s. 17–24.)
- Дел'Агата, Дж. (2014)** Българистични изследвания. Италиано-български срещи. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 248 с. (*Dell'Agata, G. Balgaristichni izsledvania. Italiano-balgarski sreshti.* Sofia: UI "Sv. Kliment Ohridski", 248 s.)
- Дел'Агата, Дж. (2018)** Спомени за Диневков. – В: Академик Петър Диневков и хуманитарната наука – идеи, позиции, концепции. София: Multiprint, с. 25–26. (*Dell'Agata, G. Memories about Dinekov.* – In: Akademik Petar Dinekov I humanitarnata nauka – idei, pozitsii, kontseptsii. Sofia: Multiprint, s. 25–26.)
- Супрасълски сборник (1982-1983)** Супрасълски или Ретков сборник. Т. 1–2. Й. Заимов: Увод и коментар на старобългарския текст. М. Капалдо: Подбор и коментар на гръцкия текст. София: БАН, 1064 с. (*Dell'Agata, G. Suprasalski ili Retkov sbornik. T. 1–2. Yo. Zaimov: Uvod I komentar na starobalgarskia tekst. M. Kapaldo: Podbor I komentar na gratskia tekst.* Sofia: BAN, 1064 s.)
- Antologia (2006)** Antologia del racconto bulgaro, a cura di Giuseppe Dell'Agata. Padova: Associazione „Bulgaria-Italia“, 376 p.
- Capaldo, M. (1975)** Caratteristiche strutturali e prototipi greci dell'Azbučno-Ierusalimskij e dell'Egipetskij paterik. // *Cyrrilomethodianum*, Vol. 3, p. 13–27.
- Capaldo, M. (1977)** Sul prototipo Greco dello Skitskij paterik. – In: Zbornik Vladimira Mošina. Priredili D. Bogdanović, B. Jovanović-Stipčević, Đ. Trifunović. Beograd: Savez bibliotečnih radnika Srbije, s. 53–55.
- Capaldo, M. (1980)** Jean l'Exarque en tant que compilateur e traducteur. Problèmes historico-littéraires, textologiques, linguistiques. // *Палата књигописњая*, Vol. 3, p. 69–89.
- Capaldo, M. (1981)** L'Azbučno-Ierusalimskij paterik. Collection alphabético-anonyme slave des Apophthegmata Patrum. // *Палата књигописњая*, Vol. 4, p. 26–49.
- Capaldo, M. (1989)** Contributi allo studio delle collezioni agiografico-omiletiche in area slava. [I] Struttura e preistoria del „Panegirico di Mileševa“. // *Europa Orientalis*, Vol. 8, p. 209–252.
- Capaldo, M. (2004)** Materiali e ricerche per l'edizione critica di Vita Constantini. // *Ricerche Slavistiche. N. S.*, Vol. 2 (48), p. 49–66; (2005) Vol. 3 (49), p. 63–151; (2011) Vol. 9 (55), p. 301–316; (2013) Vol. 11 (57), p. 357–368.
- Capaldo, M. (2006)** La Slavia antica e altomedievale di fronte al mondo romano-germanico. – In: Lo spazio letterario del Medioevo. Le culture circostanti. Vol. 3: Le culture slave, op. cit., p. 799–832.
- Capaldo, M. (2012)** Due anomalie degli studi di Riccardo Picchio sullo Slovo o polcu Igoreve. // In onore di Riccardo Picchio. Atti della giornata di studio. A cura di M. Capaldo. // *Ricerche Slavistiche. N. S.*, Vol. 10 (56), p. 345–353.
- Dell'Agata, G. (2012a)** Mezzo secolo di vicinanza e consuetudine con Riccardo Picchio. // *Ricerche Slavistiche*, 10 (56) p. 203–212.
- Dell'Agata, G. (2012b)** La ricezione di Penčo Slavejkov in Italia. – В: Словеса прѣчудная. Юбилеен сборник в чест на проф. Иван Буюклиев. София: ПАМ Пъблишинг Къмпани ООД, с. 112–122.
- Didi, C. (2015)** „Pousser a fond la recherche“. Per il ritratto di un filologo. – In: ПОЛУΣΤΟΡ, op. cit., p. 7–16.
- Gospodinov, G. (2008)** E altre storie, a cura di Giuseppe Dell'Agata. Roma: Voland, 120 p.
- Gospodinov, G. (2007)** Romanzo naturale, a cura di Daniella di Sora e Irina Stoilova. Roma: Voland, 160 p.
- Gospodinov, G. (2013)** Fisica della malinconia, a cura di Giuseppe Dell'Agata. Roma: Voland, 336 p.

- Il romanzo di Troia (1973)** Il romanzo di Troia slavo-meridionale. Edizione critica e traduzione a cura di M. Capaldo. Milano: Celuc.
- Lo spazio letterario (2006)** Lo spazio letterario del Medioevo. Le culture circostanti. Vol. 3: Le culture slave, Direzione M. Capaldo. Roma: Salerno editrice, 950 p.
- Petali di rose (2004)** Petali di rose, Spine dei Balcani. Antologia della poesia bulgara, a cura di Leonardo Pampuri. Padova: Associazione „Bulgaria-Italia“, 358p .
- Popov, A. (2008)** Missione Londra, a cura di Roberto Adinolfi. Roma: Voland, 264 p.
- Popov, A. (2010)** Mitologia del tempo che cambia, a cura di Giuseppe Dell'Agata e postfazione. Palermo: Duepuntiedizioni, 155 p.
- ΠΟΛΥΣΤΟΡ (2015)** Scripta slavica Mario Capaldo dicata. Отв. ред. К. Дидди. Москва-Рим: „Индрик“, 392 с.